

VUZF UNIVERSITY OF FINANCE, BUSINESS AND
ENTREPRENEURSHIP

**ЗМІСТ ФІЛОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В СИСТЕМІ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА ФІЛОЛОГІВ**

**THE CONTENT OF PHILOLOGICAL
EDUCATION IN THE SYSTEM OF ENGLISH
TEACHERS AND PHILOLOGISTS
PROFESSIONAL TRAINING**

Monograph

Sofia 2020

VUZF University of Finance, Business and Entrepreneurship
Publishing House “St. Grigorii Bogoslov”

Chief Editor: Assoc. Prof. Dr. Grigorii Vazov
Deputy Chief Editor: Assoc. Prof. Dr. Radostin Vazov

Members:

Prof. Doctor of Economic Sciences Metodi Hristov, Prof. Dr. Radoslaw Grabowski, Prof. Dr. Daniela Bobeva, Prof. Dr. Emilia Milanova, Prof. Dr. Virginia Zhelyazkova, Prof. Dr. Grigor Dimitrov, Assoc. Prof. Dr. Yakim Kitanov, Assoc. Prof. Dr. Desislava Yosifova, Assoc. Prof. Dr. Stanislav Dimitrov, Assoc. Prof. Dr. Krassimir Todorov, Assoc. Prof. Dr Daniela Ilieva

Recommended for publication by the Editorial Board of the VUZF University of Finance, Business and Entrepreneurship, December 2020

Reviewers:

Igor Britchenko – Doctor of Economics, Professor, Department of Finance, VUZF University of Finance, Business and Entrepreneurship, Sofia, Bulgaria

Tetiana Cherniavska – Doctor in Economics, Professor at the State University of Applied Sciences in Konin, Konin, Poland

Maksym Bezpartochnyi – Doctor of Economics, Professor at the Department of Economics and Marketing, National Aerospace University named after N. Zhukovsky “Kharkiv Aviation Institute”, Kharkiv, Ukraine

The content of philological education in the system of english teachers and philologists professional training: monograph / Ed. Yuliya Fedorova. Sofia: VUZF Publishing House “St. Grigorii Bogoslov”, 2020. – pp. 296, illus., tabs., bibls.

Authors are responsible for content of the materials.

© Collective of Authors, 2020

© VUZF Publishing House “St. Grigorii Bogoslov”, 2020

ISBN 978-954-8590-91-4

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Розділ I. Система професійної підготовки вчителів англійської мови та філологів: теоретико-методологічні засади.....	5
Наукові підходи до професійної підготовки вчителів англійської мови	5
Акмеологічний підхід до побудови іншомовної лінгвоосвітньої траєкторії учнів	23
Організаційно-педагогічні умови використання технологій дистанційного навчання для формування інформаційно-освітнього середовища закладу загальної середньої освіти	49
Розвиток навичок міжкультурної комунікації в процесі викладання англійської мови у закладах вищої освіти	67
Розділ II. Особливості формування основних компетентностей вчителів англійської мови та філологів.....	89
Формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов на основі інноваційного підходу в освіті..	89
Особливості формування іншомовної комунікативної компетенції здобувачів вищої освіти	113
Критерії сформованості іншомовної комунікативної компетенції бакалаврів філології	127
Розділ III. Фразеологічні компоненти у системі підготовки вчителів англійської мови та філологів	131
Оцінні фразеологічні одиниці в англійській та українській мовах: лінгвокогнітивний та гендерний аспекти	131
Структурно-семантичні особливості фразеологічних одиниць з гендерним компонентом в англійській мові	158
Розділ IV. Літературознавчі компоненти у системі підготовки вчителів англійської мови та філологів	177
Семантика одягу та мотив переодягання у діалогіях З.Бядулі «Язеп Крушинський».....	177
Мотив мандрів у англійському постмодерністському романі	189
"Англійськість" в інтерпретації Е.М. Форстера	208
Peculiarities of nonce-words translation in J.K.Rowling's «Harry Potter and the order of the phoenix» and «Harry Potter and the deathly hallows».....	228
Післямова	251
Інформація про авторів	252
Список літератури.....	255

Структурно-семантичні особливості фразеологічних одиниць з гендерним компонентом в англійській мові

Федорова Ю.

Кудлай В.

Фразеологічні студії привертають увагу лінгвістів і не втрачають своєї актуальності нині. Науковим розвідкам фразеологічних одиниць (надалі – ФО) присвячена низка праць, як українських лінгвістів, так і дослідникам з інших країн світу. Вагомий внесок у розвиток теорії фразеології зробили Н.М. Амосова, А.М. Баранов, О.В. Кунін, В.М. Телія, І.І. Чернишова, А. Cutler, J. Strassler [Амосова, 1961; Баранов, 2003; Кунін, 2005; Телія, 1990; Чернишова, 1993; Cutler, 1982; Strassler, 1982]. Проблеми фразеологічної семантики були предметом розгляду в дослідженнях О.М. Позднякової та ін. [Позднякова, 1999], фразеологічної номінації – в наукових працях Н.Д. Петрової, Ю.В. Шувалової [Петрова, 1996; Шувалова, 1988], фразеологічної стилістики – в роботах М.М. Шанського [Шейгал, 1980], зіставній фразеології присвячена робота Д.О. Добровольського [Добровольский, 1997]. У лінгвістичних дослідженнях наразі простежується підвищена увага до вивчення фразеологічних одиниць із погляду їхнього зв'язку з національною культурою мовного співтовариства. Національно-культурна специфіка одиниць різних рівнів мови аналізувалася в роботах О.О. Селіванової та інших [Сидорова, 1993; Телія, 1977].

У фразеології зібраний значний фактичний матеріал, що дозволяє глибше розглядати питання фразеологічної номінації. Але слід зазначити, що ФО, значення яких ускладнене гендерним компонентом, є недостатньо вивченими і з огляду на світові процеси трансформації поглядів на проблему дискримінації за гендерною ознакою є цінним матеріалом для вироблення виваженого ставлення до гендерної рівності у лінгвістичній площині. Отже, запропоноване студювання фокусується на фразеологічних одиницях з гендерним компонентом в англійській мові.

Метою дослідження можна вважати встановлення та опис структурно-семантичних особливостей субстантивних ФО з гендерним компонентом засобами англійської фразеології.

Матеріалом дослідження слугували отримані методом суцільної вибірки понад 500 англомовних фразеологічних одиниць з опорним компонентом-іменником, у компонентному складі яких наявні слова з гендерною семантикою. Корпус дослідження ФО з гендерним компонентом визначився за фразеологічними словниками К.Т. Баранцева [Баранцев, 2006] та О.В. Куніна [Кунін, 2006].

Фразеологія як наука вивчає специфіку фразеологізмів як знаків вторинної номінації, їх значення, структуру, характер їх зовнішніх лексико-синтаксичних зв'язків, а також їх експресивно-стилістичні ознаки та системні зв'язки з іншими фразеологічними одиницями і словами [Кочерган, 2010, с. 149].

Здебільшого поняття фразеологічної одиниці визначається на основі таких ознак, як структурно-семантична стійкість (постійне співвідношення значення сполучення слів з його лексико-граматичним способом вираження, що є наслідком переосмислення всього сполучення або окремих його компонентів) і відтворюваність. Однак не завжди ці критерії є самодостатніми, і нерідко під час їх використання поза фразеологією залишається чимало фраз, які інтуїтивно сприймаються як ФО. Відзначимо, що у лінгвістів єдиної думки щодо визначення терміну «фразеологізм» досі не сформувався. У наукових працях зустрічаються різні тлумачення даного терміну.

Так, О.С. Ахманова наводить визначення ФО та ідіоми в Словнику лінгвістичних термінів: «Фразеологічна одиниця – словосполука, в якій семантична монолітність (цілісність номінації) превалює над структурною подільністю складових її елементів (виділення ознак предметупідпорядковане його цілісному значенню), у наслідок чого вона функціонує у складі пропозиції як еквівалент окремого слова» [Ахманов, 2009].

На думку Я.А. Барана, фразеологізм – це окрема самостійна мовна одиниця. Від справжніх рівневих одиниць –

фонем, морфем, слів –ФО різняться тим, що вони: 1) різнорідні за своєю структурою; 2) не перекодовуються в одиниці вищого порядку; 3) не сполучаються з такими самими одиницями (пор.: фонема поєднується з фонемами, морфема з морфемами, слова зі словами); 4) виникають із словосполучень, але не внаслідок регулярної взаємодії слів, а всупереч їй; 5) у функціональному плані не мають тієї універсальності, яку повинні мати одиниці самостійного рівня мови [Баран, 1997].

І.Р. Гальперін розглядає фразеологічні одиниці так: «У кожній мові є поєднання слів, в яких значення цілого домінує над значенням складових частин або, іншими словами, значення цілого поєднання не зовсім точне, а інколи і зовсім не виводиться з суми складових цих поєднаних частин. Такого роду поєднання носять назву фразеологічні одиниці. Однією з найбільш характерних рис поєднань фразеологізмів є їх фіксованість, тобто фіксованість місця розташування складових частин поєднання і його семантична єдність. Поєднання фразеологізмів є надбанням мови і входить разом з окремими словами в лексичний інвентар цієї мови. Вони використовуються у мові як готові одиниці, тобто відтворюються, але не підлягають організації знов, як це має місце у випадках так званих вільних поєднань» [Гальперін, 2011].

Природа фразеологічних одиниць полягає в тому, що з часом деякі вирази в мові набувають додаткового, ситуативного значення під впливом політичних, соціально-побутових і інших суспільних явищ. Новий контекст надає старим виразам нове значення. При чому наведене вираження може повністю втратити своє первинне значення. Отже, фразеологічна одиниця є різновидом вторинної номінації. Так і народжуються одиниці мови, що мають особливе місце в мовній системі: з одного боку, фразеологічні одиниці не є еквівалентами слів, оскільки не володіють цільнооформленістю, з іншого боку, елементи словосполук фразеологізмів настільки зв'язані між собою семантично, що це дозволяє вносити їх до тлумачних словників як окремі самостійні одиниці мови.

Вищенаведені підходи до визначення ФО, дозволяють зробити узагальнення, що фразеологізмами називаються одиниці мови, які використовуються для побудови мовленнєвих висловлювань, відтворюються у готовому вигляді і мають загалом постійне незалежне від контексту значення.

У продовженні дослідження ФО маємо конкретизувати підстави для їх класифікування (типологізації). Зокрема, можна виокремити типи ФО з точки зору: 1) семантичної злитності їх компонентів; 2) походження; 3) структури; 4) граматичних функцій.

Типи ФО з точки зору семантичної злитності їх компонентів. Академіку В.В. Виноградову належить класифікація ФО, яка ґрунтується на критерії семантичної злитності їх компонентів. Як відомо, фразеологізми виникають у результаті вільного поєднання слів, яке вживається у переносному значенні. Поступово таке значення відходить на задній план, і поєднання стає стійким. Залежно від того, наскільки стираються номінативні значення компонентів фразеологізму, наскільки сильно в них переносне значення, можна поділити їх на три типи: «фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності та фразеологічні сполучення» [Виноградов, 1977, с. 95].

Розглядатимемо дані типи ФО стосовно сучасної англійської мови. *Фразеологічні зрощення* – це абсолютно невідривні, стійкі поєднання, загальне значення яких не залежить від значення складових їх слів: «*rain cats and dogs*» (дощ ллє як із відра); «*kick the bucket*» (померти, дуба врізати); «*send (one) to Coventry*» (ігнорувати когось, припинити стосунки з кимось, зокрема, у книзі Кларендона «*The History of the Great Rebellion and Civil Wars in England*» розповідається, що під час англійської революції в місті Ковентрі знаходилася в'язниця, в якій містилися засланці роялісти); «*at bay*» (загнаний, зацькований); «*be at one's beck and call*» (бути у когось на побігеньках).

Фразеологічні зрощення з'явилися на основі переносних значень їх компонентів, тому ця образність розкривається лише

історично. Наприклад, ФО «*be all thumbs*» (незграбний) є вираженням «*one's fingers are all thumbs*», яке спростилося у наслідку історичних змін. Фразеологізм «*Kil Kenny cats*» (люди, що б'ються не на життя, а на смерть), можемо припустити сходиться до легенди про запеклу боротьбу між містами Kilkenny і Irishtown у XVII ст., що призвело до їх занепаду [Виноградов, 1977, с. 115]. Таким чином, для фразеологічних зрощень переносне значення стало основним.

Фразеологічні зрощення мають такі характерні ознаки: 1) до їхнього складу можуть входити нейротизми – слова, які ніде крім даного виразу, не вживаються; 2) можуть включати архаїзми; 3) характеризуються синтаксичною неподільністю; 3) в їх складі неможлива перестановка компонентів; 4) недопущенність до свого складу додаткових слів.

Втрачаючи своє самостійне лексичне значення, «... слова, що входять у структуру фразеологічного зрощення, перетворюються на компоненти складної лексичної одиниці, яка наближається за значенням до окремого слова». Тому багато фразеологічних зрощень синонімічні до слів: «*kick the bucket*» (померти) – *to die*; «*send one's to Coventry*» (припинити спілкуватися з кимось) – *to ignore* тощо.

Фразеологічні *єдності* – це стійкі поєднання слів, в яких за наявності загального переносного значення виразно зберігається ознаки семантичної подільності компонентів: «*burn one's boats*» (спалити свої кораблі, спалити мости, відрізати собі шлях до відступу, зокрема, римські полководці інколи спалювали свої кораблі, висадивши війська на ворожій території, щоб відрізати їм шлях до відступу; останнім залишалося або здобути перемогу, або ж загинути); «*spill the beans*» = «*let the cat out of the bag*» (розбавкати таємницю, проговоритися); «*be narrow in the shoulders*» (не розуміти жартів); «*throw mud at one*» (очорнити, ляяти, змішати з брудом); «*paint the lily*» = «*add another hue to the rainbow*» (прикрашати те, що й так красиве, марнувати час); «*have other fish to fry*» (мати інші важливіші справи).

Єдність фразеологізмів (надалі ФЄ) у деякій мірі зближується зі зрощенням фразеологізмів своєю образністю, де вона є зрозумілою з точки зору сучасної мови. Зв'язок між компонентами ФЄ мотивований, виразно характеризується метафоризацією. Наприклад, сенс вираження «*take a mountain of a molehill*» (робити з мухи слона), тобто сильно перебільшувати щось (у буквальному перекладі – робити гору з кротового пагорба), розкривається в тому випадку, якщо слово «*molehill*» розглядати в значенні чогось незначного, маленького, а слово «*mountain*» як щось дуже велике.

Характерні ознаки ФЄ: 1) неможливість заміни одних компонентів іншими (*hold one's cards close to one's chest*); 2) можливість збігу з існуючими словосполученнями (*burn one's fingers, burn bridges, be narrow in the shoulders, throw dust into smb.'s eyes*); 3) збереження значення окремих компонентів (*put a spoke in smb.'s wheel*); 4) емоційно-експресивна забарвленість (*to throw dust into smb.'s eyes, paint the devil blacker than he is*); 5) наявність синонімів з іншими ФО (*gild refined gold = paint the lily*). Фразеологічні єдності трохи зближуються з фразеологічними зрощеннями своєю образністю, метафоричністю, але на відміну від фразеологічних зрощень, де образний зміст розкривається тільки діахронічно, у фразеологічних єдностях образність, переносність усвідомлюється з точки зору сучасної мови. Недарма академік В.В. Виноградов вважає образність характерною ознакою тільки фразеологічних єдностей [Виноградов, 1977; с. 136].

Фразеологічні сполучення – це стійкі звороти, до складу яких входять слова із вільним та зв'язаним значенням: «*a bosom friend*» (нерозлучний друг), «*a pitched battle*» (запеклий бій), «*Adam's apple*» (адамове яблуко – кадик), «*Sisyphian labour*» (Сізіфова праця).

На відміну від двох попередніх типів, які володіють цілісним неподільним значенням, смисловою подільністю.

Характерні ознаки фразеологічних сполучень: 1) допущення варіативності одного із компонентів (*a bosom buddy* – нерозлучний приятель); 2) можливість синонімічної

заміни ключового слова (*a fierce battle*– лютий бій); 3) можливість перестановки компонентів (*a Sisyphean labour* – Сізіфова праця, *a labour of Sisyphus*– праця Сізіфа); 4) обов'язковість вільного вживання одного із компонентів і зв'язаність вживання іншого (*a bosom friend*– нерозлучний друг; нерозлучним не може бути ворог).

Професор М.М. Шанський розвинув класифікацію академіка В.В. Виноградова і виділив четвертий тип ФО – *фразеологічні вирази* (стійкі в своєму складі і вживанні звороти фразеологізмів, які повністю складаються зі слів з вільним номінативним значенням і семантично подільними). Вони використовуються як готові мовні одиниці з постійним лексичним складом і певною семантикою. Фразеологічні вирази включають англійські прислів'я й приказки, які не мають образного сенсу: «*live and learn*» (вік живи, вік учись), «*better untaught than ill taught*»(краще бути неучем, ніж невірно ученим). Фразеологічні вирази завжди виступають як структурне ціле складеного характеру: до їхнього складу входять різні за своїми морфологічними властивостями слова, які знаходяться в різних синтаксичних стосунках між собою [Шейгал, 1980].

Типи ФО за походженням. Джерела походження фразеологізмів у сучасній англійській мові дуже різноманітні. За походженням О.В. Кунін розрізняє істинно англійські та запозичені ФО. Запозичені фразеологізми в свою чергу поділяються на міжмовні та внутрішньомовні [Кунін, 2005; с. 212-216]. Розглянемо кожен тип ФО окремо стосовно англійської мови.

Фразеологізми в англійській мові здебільшого є істинно англійськими зворотами, автори яких невідомі. Істинно англійські ФО зв'язані з:

- традиціями, звичаями англійського народу: *baker's dozen* – чортова дюжина (за старим англійським звичаєм, торговці хлібом отримували від пекарів тринадцять хлібів замість дванадцяти, до того ж тринадцятий йшов у рахунок прибутку торговців); *good wine needs no bush*– гарний товар сам

себе хвалить (за стародавнім звичаєм шинкарі вивішували гілки плюща, що означало наявність вина у продажі);

- повір'ями: *a black sheep*– паршива вівця, ганьба у родині (за старим повір'ям – чорна вівця відзначена печаткою диявола); *lick into shape* – придати форму, вид, зробити людину з кого-небудь;

- англійськими реаліями: *put one in the cart* – поставити у тяжке становище (словом «cart» називали візок, в якому перевозили злочинців до місця страти або возили їх містом, зображуючи їхню ганьбу); *carry coals to Newcastle*– возити вугілля до Ньюкасла (Ньюкасл – центр англійської вугільної промисловості, отже, возити щось туди, де цього вже й так досталось; проводити з кимось час);

- з іменами англійських письменників, вчених, королів: *according to Cocker*– правильно, точно, за всіма правилами (Е. Кокер автор англійського підручника арифметики, поширеного у XVII ст.); *the Admirable Crichton*– вчений, освічена людина (Джамс Крайтон – відомий шотландський вчений XVI ст.); *Queen Anne is dead!* – відкрив Америку (відповідь людині, яка повідомила застарілу новину); *a Sherlock Holmes*– Шерлок Холмс, шукач-аматор (герой творів А.К. Дойла, названий на прізвище О. Холмса, улюбленого письменника Дойла);

- астрологією: *be born under a lucky star* – народитися під щасливою зіркою; *be born under a nevil star* – народитися під нещасливою зіркою; *believe in one's star*– вірити у свою долю; *thank one's lucky stars*– дякувати своїй зірці; *the stars were against it*– сама доля проти цього;

- з казками та байками: *Fortunatus's purse*– невичерпний гаманець (Fortunatus– казковий персонаж); *the whole bag of tricks*– весь арсенал хитрощів, маніпуляцій;

- карикатурами: *drop the pilot*– відмовитися від розумного та вірного порадника (вираз виник у зв'язку з розміщенням в англійському гумористичному журналі «Punch» у 1890 році карикатуру на відставку Бісмарка за вимогою Вільгельма II);

- історичними фактами, наприклад: *the curse of Scotland* (карта) – «прокляття Шотландії» або дев'ятка бубен (карта, названа так за схожістю з гербом графа Далрімпла Стейра, який викликав у Шотландії ненависть зрадницькою політикою зближення з Англією); *as well be hanged for a sheep as a lamb*– якщо судилося бути повішаним за вівцю, то чому б ще й не вкрасти й ягня (відголосок давнього англійського закону, згідно з яким крадіжка вівці каралася стратою через повішання);

- творчістю британських письменників: *the be-all and end-all*– те, що наповнює життя, найнеобхідніше; *the wish is father to the thought*– бажання породжує думку; *a fool's paradise*– примарне щастя, світ фантазій; *give the devil his due*– віддавати належне супротивнику; *the green-eyed monster*– ревності; *through thick and thin (go through fire and water)*– бути поруч, не дивлячись не на які перепони; *a foe worthy of one's steel*– гідний суперник.

До міжмовних запозичених ФО належать фразеологічні одиниці, запозичені з інших мов шляхом того чи іншого виду перекладу.

Біблія, як стверджують О.В. Кунін та В.В. Виноградов, є найважливішим літературним джерелом фразеологічних одиниць. Біблейські ФО є повністю асимільованими запозиченнями, наприклад: *at the eleventh hour*– в останню хвилину, якраз вчасно; *filthy lucre*– гроші; *the olive branch*– маслинова гілка як символ примирення (піти на мирову), *the root to fall evil*– корінь зла; *The Holy of holies* – святая святих; *hosts of heaven* – сили небесні, ангели.

Антична міфологія також збагатила англійську фразеологію – більшість ФО носять інтернаціональний характер, зокрема: *the apple of discord* – яблуко розбрату, *kill the goose that lays the golden eggs*– підрубувати сук, на якому сам сидиш (вираз з байки Езопа), *Achilles' heel*– Ахіллесова п'ята, уразливе місце; *Augean stable(s)* – авгієві стайні, *bear the palm*– здобути пальму першості, перемогти, *a bed of roses*– ложе з троянд, щасливе, безтурботне життя (вираз виник у зв'язку зі

звичаєм багатіїв у Стародавньому Римі усипати свої ложа пелюстками троянд) [Баранцев, 2006].

В англійській мові чимало вживається фразеологізмів, запозичених у іншомовній формі. Для багатьох із них характерна двокомпонентна чи трикомпонентна структура, наприклад: *ad hoc*– на цей випадок, *bon ton*– гарний тон, вихованість, *corpus delicti*– склад злочину, *coup d'état*– державний переворот, *terra incognita*– щось недосліджене.

Також численні латинські та французькі звороти, які починаються з прийменників: *per* (*percapita*– на душу населення, *perinterim*– тимчасом); *sub* (*subrosa*– таємно); *de* (*detrop*– зайвий); *en* (*enmasse*– в цілому).

Поширеною є класифікація ФО Л.А. Булаховського, заснована на етимології фразеологічних одиниць:

- ФО, пов'язані зі застарілими поняттями, колись існуючими звичаями та традиціями (*baker's dozen*, *win one's spurs*);

- ФО, які належали до певного професійного середовища, а потім вийшли за його межі і стали загальноновживаними (*open fire*, *stick to one's guns* – військове, *sail under false colours* – морське, *take the ball before the bound* – спортивне);

- ФО, які прийшли із фольклору, міфології, Біблії чи творів загальноновідомих авторів (*bell the cat* - фольклор, *lift the lid of Pandora's box* - міфологія, *fatted calf* – біблійний сюжет, *what will Mrs. Grundy say?* – Th. Morton “Speed the Plough”) [Булаховський, 1978].

Отже, джерелами походження фразеологізмів можуть бути: Біблія, міфологія, твори загальноновідомих авторів, традиції, звичаї, повір'я народу, астрологія, історичні факти та реалії, іншомовні й внутрішньомовні запозичення.

Структурні типи фразеологізмів. О.В. Кунін виділяє сім головних структурних типів фразеологізмів [Кунін, 2005]:

- одновіршинні (термін запропонований О.І. Смирницьким) – звороти, до складу яких входить одна повнозначна й одна службова лексема або одна повнозначна та

дві чи три службові лексеми (*at large*– взагалі, *by the way*– до речі, *out of the way* – віддалений, *з розумом, з перцем, на око, з-під поли, крізь зуби, над силу, та й по всьому, хоч плач, як вкопаний, як на голках, як на долоні, ні з місяця, не до ладу, не на жарт, не за горами, ні крихти, тільки й того, аж нікуди*). Під службовою лексемою мають на увазі лексему, яка не функціонує як самостійний член речення, а виконує функцію зв'язку слів у реченні (прийменники, сполучники), служить для характеристики числа, визначеності чи невизначеності іменника (артиклі);

- ФО зі структурою підрядного чи сурядного словосполучення (*burn one's fingers*– обпектися на чому-небудь; *high and mighty* – сильні світу цього),

- ФО з частково предикативною структурою (термін запропонований Н.М. Амосовою) – лексеми + підрядне речення: *ships that pass in the night*– швидкоплинні зустрічі;

- ФО зі структурою підрядного речення: *when pigs fly*– коли свині будуть мати крила;

- номінативно-комунікативні ФО – дієслівні звороти до складу яких входять дієслово з інфінітивом чи дієсловом у пасивному стані (*break the ice* – пробити лід, порушити мовчання, почати розмову – *the ice is broken*);

- ФО зі структурою простого чи складного речення (*birds of the feather flock together* – рибалка рибалку бачить здалеку»; *war is the sport of kings* – війна потіха королів);

- еквіваленти речення, на думку В.В. Виноградова, – деякі структурні типи вигуківих зворотів, які мають силу висловлювання і самостійну інтонацію, а також фразеологізми у формі незалежного речення, тобто ті, що являють собою завершені, самодостатні комунікативні одиниці, які передають одне поняття, творять семантичну цінність (*my foot!* – так я і повірив! (бреши далі!) [Виноградов, 1977, с. 747].

ФО за граматичними функціями М.П. Кочерган виділяє наступні види [Кочерган, 2010]:

- дієслівні (*chatter like a magpie, sing like nightingale, sell like hot cakes, dance on a volcano, fall on one's feet, carry all before*

one, let off, live inclover, look out for squalls, kill two birds with one stone, take the plunge);

- субстантивні (*babes and sackings, a dog in the manger, daily bread, a crown of glory, a round peg in a square hole, a snake in the grass, the last straw. a break in the clouds, a fine lady, a lounge lizard, a weak sister, the lord of creation);*

- прислівникові (*for once in a way, in a flash, in the heat of the moment, by word of mouth, neck and crop, rain or shine, by hook or by crook, by leaps and bounds, in a flash, in less than no time, in the twinkling of an eye, in the heat of the moment);*

- ад'єктивні (*alive and kicking, as good as gold, as fine as silk, dry behind the ears, quick on the trigger, long in the tooth, high and mighty, dead and buried, free and easy);*

- вигуківі (*by George!, my foot!, my eyes!, bless my life!, sakes alive!, draw it mild!, a fine cattle of fish, by the Lord Harry);*

- модальні (*any day. by long odds, on the face of it, not by a long chalk);*

- сполучникові (*well and good, bill and coo, sink or swim, not for love or money, cut and come again, like a cat on hot bricks).*

Виходячи з граматичної функціональної характеристики, закономірно вважати, що фразеологізми подібно до слів належать до відповідних частин мови [Кочерган, 2010, с. 154].

Перейдемо до з'ясування основних проблем гендерних досліджень у лінгвістиці. Зважаючи на тему студіювання сфокусуємо увагу на трьох аспектах гендерних досліджень: 1) взаємозв'язок між категоріями «гендер», «рід» та «стать»; 2) вплив феміністської лінгвістики; 3) основні напрямки гендерних досліджень у лінгвістиці.

Взаємозв'язок між категоріями «гендер», «рід» та «стать». Одним із актуальних напрямів сучасної лінгвістики стали гендерні дослідження, що з'ясовує культурні та соціальні фактори, які впливають на відношення суспільства до чоловіків та жінок, поведінку індивідів у зв'язку з їх приналежністю до тієї чи іншої статі, стереотипну уяву про чоловічі чи жіночі якості – все те, що стосується проблематики статі із галузі біології у сферу соціального життя.

Одним із найважливіших питань лінгвістичної гендерології є питання визначення рівня та ступеня взаємозалежності між соціокультурною категорією «гендер», з одного боку, граматичною категорією «рід» та біологічною категорією «стать», з іншого. Ці поняття є одними з базових, взаємозумовленими концептами цілісної картини світу.

Дискусія щодо безпосереднього зв'язку граматичного роду з біологічною статтю індивіду чи її відсутності ведеться й тепер. Вчені наводять різні аргументи у підтримку своєї позиції з цієї проблеми. На думку Е. Прокоша, граматичний рід не має нічого спільного зі статтю – цідві категорії не зовсім ідентичні, тому що відправною точкою появи роду були відомі фактори, зв'язані з розвитком скотарства серед ранніх індоєвропейців. Назви тварин мали збиране чи родове значення [Рейхштейн, 1980].

І.Г. Кошева, навпаки, наголошує на зв'язок між граматичною категорією «рід» та біологічною категорією «стать», що особливо чітко виражено на ранніх ступенях розвитку мовних форм [Koshevaya, 1982]. В.В. Потапов наголошує, що у багатьох індоєвропейських мовах нейтральними словами є слова чоловічого роду, а творення слів жіночого роду походить від слів чоловічого роду. Це є класичним прикладом взаємозв'язку гендерної ознаки і граматичної категорії роду.

Мова, оперуючи родовою категорією, з одного боку, несе ясність у розумінні певного поняття, з іншого боку, указує на віднесення слова/поняття до певної особи – при цьому імпліцитно акцентується соціальний статус референта, що на думку деяких вчених, дискримінує суб'єкта [Потапов, 1980].

О. Есперсен у своїй роботі «Філософія граматики» детально розглядаючи такі категорії, як особа, стать та рід. Данський мовознавець наголошував на необхідності у позначенні живих істот мати слова, які нічого б не говорили про їх стать і були б в рівній мірі застосовні до істот чоловічої і жіночої статі [Кирилина, 2005]. Отже, аналіз різних точок зору щодо співвідношення статі і граматичного роду показує, що

дослідники визнають зв'язок цих двох явищ, але відмічають, що даний зв'язок має специфічний характер і залежить від особливостей конкретної мови.

Дослідження мови у межах гендерної парадигми дозволяє описати не тільки антропоцентричну систему мови, але і вивчити можливості й кордони її підсистем, зв'язаних з поняттями «маскулінності» / «фемінності» як дві іпостасі людського буття. За допомогою гендеру людство, як індивідуальне і колективне усвідомлення, сприймає та оцінює світ, все різноманіття людських відносин, яке зводиться до розвитку відносин між чоловіком та жінкою.

Вплив феміністської лінгвістики. Варто відзначити, що сучасний напрям гендерних досліджень пов'язаний з появою так званою феміністською лінгвістикою (надалі – ФЛ), яка з'явилась у кінці 60-х – початку 70-х років у США та Німеччині. Основоположною у цій сфері досліджень стала робота Р. Лакофф «Мова і місце жінки», що обґрунтувала андроцентричність мови і образу жінки у картині світу, що відтворений у мові. До специфіки феміністської критики мови можна віднести її яскраво виражений полемічний характер, залучення до лінгвістичного опису результатів всього спектру наук про людину (психології, соціології, етнографії, антропології, історії тощо), а також ряд успішних спроб впливати на мовну політику.

У феміністській лінгвістиці виділяють два основні напрями: до першого відносяться дослідження з метою виявлення асиметрії у системі мови, направлені проти жінок (мовний сексизм); другим напрямом стало дослідження гендерних особливостей комунікації в одностатевих та змішаних групах. В основі досліджень лежить гіпотеза про те, що на базі патріархальних стереотипів, зафіксованих мовою, розвиваються різні стратегії мовної поведінки чоловіків і жінок. Головна мета ФЛ – викриття чоловічого домінування у суспільному та культурному житті. Феміністська лінгвістика довела, що мова фіксує картину світу з чоловічої точки зору, тому що вона не тільки антропоцентрична (орієнтована на людину), але й андроцентрична (орієнтована на чоловіка) [Кирилина, 2005].

Найбільших успіхів ФЛ досягла в області феміністської реформи мови та в спробах впливу на мовну політику держави. Результатами феміністської критики мови стали деякі зміни мовної норми. Більше всього інновацій зазнав лексичний склад мови – феміністки запропонували ввести у лексикон нові слова, що краще описують жінок та їх відношення, власне жіночу сутність. У правових та офіційно-ділових текстах зараз прийнято завжди позначати особу відповідно до статі (до теперішнього часу у такому стилі листа пропонувалась чоловіча форма: *der Professor/die Professor, der Referendar / die Referendarin* (з німецької: професор / професорка, референт / референтка), *actor / actress* (з англійської: актор / акторка) тощо. У Німеччині з 1980 року прийнято лише одне офіційне звернення до представниць жіночої статі –*Frau*. В англomовних країнах до жінок у діловому дискурсі прийнято звертатися як *Ms.* (замість вельми розповсюджених раніше форм *Mrs.* чи *Miss*) з метою ігнорування сімейного стану жінки.

Прагнення феміністської лінгвістики змінити норми мови і власне мовну систему викликали широкий резонанс та міждисциплінарну дискусію, що в свою чергу сприяло розвитку гендерних досліджень. Свідоме нормування мови у деяких прикладних галузях, таких як політичний дискурс, стиль ділового листа та спілкування, безумовно, є цілком виправдані й необхідні. Феміністська критика мови сприяла удосконаленню методів дискурсійного аналізу, ініціювала створення нових дискурсійних практик, що значно полегшило вирішення низки проблем міжкультурного і міжгрупового спілкування. ФЛ розширила трактовку традиційних концептів «мовної поведінки» та «значення». Дослідження гендерних асиметрій у мові сприяло і більш глибокому вивченню словоутворювальної і номінативної систем мови, а також культурних стереотипів фемінності та маскулінності у цілому. Феміністська лінгвістика удосконалила лінгвістичний інструментарій, «відшліфувала» методи інтроспекції, методики для вивчення комунікативної інтеракції, що сприяло посиленню міждисциплінарності всього гуманітарного знання.

Отже, зробимо висновки на підставі проведеного аналізу публікацій та джерел з проблеми запропонованого студіювання.

Існує безліч концепцій і поглядів на класифікацію одиниць фразеологізмів: одні систематизують ФО за принципом злиття компонентів і підрозділяють їх на зрощення фразеологізмів (абсолютно невідривні, стійкі поєднання, загальне значення яких не залежить від значення складових їх слів), єдність фразеологізмів (стійкі поєднання слів, в яких за наявності загального переносного значення виразно зберігається ознаки семантичної подільності компонентів) і поєднання фразеологізмів (стійкі звороти, до складу яких входять слова зі вільним та зв'язаним значенням); інші розглядають фразеологічні одиниці з точки зору їх структурних типів: одновершинні (звороти, до складу яких входить одна повнозначна й одна службова лексема або одна повнозначна та дві чи три службові лексеми), ФО зі структурою підрядного чи сурядного словосполучення, з частково предикативною структурою, зі структурою підрядного речення, номінативно-комунікативні ФО, зі структурою простого чи складного речення, еквіваленти речення; треті систематизують ФО за граматичними функціями: дієслівні, субстантивні, прислівникові, ад'єктивні, вигуківі, модальні, сполучникові. Також вельми поширеною серед вітчизняних і зарубіжних учених є класифікація одиниць фразеологізмів, заснована на їх етимології.

Гендерні дослідження є актуальним напрямом сучасної філології, комунікативістики, психології, соціології, політології. Центральними аспектами гендерних студіювань є як культурні, так і соціальні фактори, що впливають на ставлення соціуму до чоловіків та жінок, поведінку індивідів у зв'язку з їх приналежністю до тієї чи іншої статі. Дослідження гендерного фактору ведуться на різних мовних рівнях. Аналізу підлягають фонетичні, граматичні явища, лексика, дискурсивні стратегії, категоризація.

Фразеологічне значення – інваріант інформації, яка виражається семантично ускладненими, окремо оформленими

одинами мови, що не виникають за породжуваними структурно-семантичними моделями змінних поєднань слів. У складі фразеологічного значення виділяють три аспекти: сигніфікативний (відображена у нашій свідомості сукупність властивостей, ознак та відношень предметів, основою яких є розпізнавальні суттєві властивості, ознаки й відношення), денотативний (обсяг поняття, яке реалізується на основі виокремлення мінімуму узагальнених ознак денотату) та конотативний (семантична сутність, яка узуально чи оказіонально входить до семантики мовних одиниць і виражає емотивно-оцінне і стилістично марковане відношення суб'єкта мови до дійсності під час її позначення у висловлюванні, яке має експресивний ефект). Гендерний компонент у семантиці фразеологізмів впливає на адекватне відображення ідіомами культурних концептів чоловічності та жіночності, їхньому мовному вираженню, розкриває їхній різний вплив на концептуалізацію гендеру у свідомості носіїв мови. Гендерний компонент може бути наявним у дескрипції, проявлятися в оцінному й емотивному компонентах фразеологічного значення. Він відіграє важливу роль у семантиці ідіоми, а саме структурує образ та формує внутрішню форму фразеологізму.

Емпіричну базу дослідження склала картотека 542 ФО з гендерним компонентом в англійській мові. З погляду структурних типів матеріал дослідження обмежений ФО з опорним компонентом-іменником. В основу нашого дослідження покладений структурний принцип добору мовного матеріалу, що передбачає відбір ФО, опорними компонентами структури яких є слова, що позначають особу чоловічої чи жіночої статі: *boy, girl, man, woman, guy, lad, Mr., Mrs., Mistress, gentleman, lady, king, queen, mother, father, daughter, son, sister, brother, aunt, uncle, wife, husband, grandmother, grandfather, widow, widower, власні імена (Tom, Jack, John, Johnatan, Harry, Sam, Willy, Jane)*. Під час дослідження кожна ідіома проаналізована за допомогою фразеологічних словників, проведений компонентний аналіз та здійснено групування ФО, що досліджуються.

Фразеологічні одиниці як знаки культури становлять ціннісну картину світу англомовного соціуму. ФО з гендерним компонентом є важливим способом презентування структур знань про навколишній світ. Кількісна характеристика досліджуваного емпіричного матеріалу свідчить про те, що ця група слів складає у мовній картині світу значний шар одиниць.

У контексті завдань дослідження кожна ідіома проаналізована за допомогою фразеологічних словників (Англо-українського фразеологічного словника К.Т. Баранцева [Баранцев, 2006], Англо-російського фразеологічного словника О.В. Куніна [Кунін, 2006]), проведені семантичний та структурний аналізи, здійснено групування ФО, що досліджуються за фразео-семантичними областями, виявлені найбільш продуктивні структурні моделі фразеологічних одиниць з гендерним компонентом в англійській мові.

У результаті фактичного матеріалу в англійській мові превалюючими виявилися такі фразео-семантичні області: «Рід занять» (представлена 43,2% від загальної кількості одиниць вибірки), «Характер» (26,4%), «Соціальний статус» (8,9% від загальної кількості одиниць суцільної вибірки в англійській мові) – це свідчить про переважання ФО з фразео-семантичних областей, що асоціюються з поняттями, які характеризують людину за соціальною ознакою.

Фразеологічні одиниці з семою чоловічою роду у досліджених ФСО становлять 444 ФО або 83% від загальної кількості фразеологічних одиниць вибірки (виражені такими компонентами: *man, gentleman, boy, guy, son, husband, father, brother, king, prince, Mr., Darby, Peter, Jack, John, Johnny, Jonathan, Billy, Nick. Harry, Tom, Willy*), ФО з семою жіночого роду складають 99 одиниць або 17% (відповідно у своєму складі мають такі компоненти, як *woman, girl, lady, mother, sister, aunt, wife, Mistress, queen, Anne, Jane, Joan*), що свідчить про андроцентричний характер мовної картини світу.

Найбільш продуктивними структурними моделями, за якими утворені ФО з гендерним компонентом, що становлять англійський матеріал дослідження, є Adj+N, N+N і варіанти цієї

моделі N+prep+N, N+N, N's+N. У моделі N+N найширше подана група ФО з препозитивними визначеннями за допомогою прийменникового підрядного зв'язку. У моделі N+prep+N найбільш частотними є прийменник of, менш частотні прийменники about. Менш продуктивні моделі –Part-I+N: *the leading lady* (театр, провідна акторка, акторка на перших ролях), Part.II-N: *a left-handed wife* (морганатична дружина), *amademan* (людина, якій забезпечене майбутнє, міцне становище у суспільстві).

Отже, фразеологічні одиниці з ґендерним компонентом загалом структурно відповідають основним характеристикам і тенденціям, що мають місце у фразеологічній системі англійської мови.

**THE CONTENT OF PHILOLOGICAL
EDUCATION IN THE SYSTEM OF ENGLISH
TEACHERS AND PHILOLOGISTS
PROFESSIONAL TRAINING**

Monograph

Format 60x84/16
Circulation: 200 copies

VUZF Publishing House “St. Grigorii Bogoslov”

Sofia, 2020

ISBN 978-954-8590-91-4